

Wycena wartości dendrologicznej zabytkowych alej przydrożnych oraz ich rewaloryzacja i rekonstrukcja

Polskie
Towarzystwo
Dendrologiczne

dr hab. inż. Marcin Kubus, prof. ZUT

Rola alei w krajobrazie otwartym:

- Biocenotyczna – składnik ekosystemu, w tym korytarzy ekologicznych;
- Oprawa szlaków komunikacyjnych – obniżają uciążliwość ruchu drogowego; m.in. dając prostokątny obrys drogi, tworzą dla kierowców tzw. „ramę skoncentrowanej uwagi”.
- Krajobrazowa – wertykalny, liniowy element kompozycji krajobrazu otwartego; dzięki drzewom nienaturalnie proste linie np. dróg, granic itp. zostają złagodzone i wtopione w krajobraz;
- Kulturowa – podkreślają rangę i indywidualność obiektów, czy miejscowości, do których i przez które prowadzą; stanowią o tożsamości regionu;

Walory alei w krajobrazie otwartym:

- ❑ Dendrologiczne – różne gatunki drzewiaste, głównie liściaste, krajowe;
- ❑ Historyczne – związki z obiektami, miejscowościami, wydarzeniami...
- ❑ Estetyczne – uatrakcyjnienie dalekich widoków; regularność i rytm nasadzeń dający poczucie ładu; charakter żywego tworzywa – pokrój i struktura koron drzew, zmienna barwa w porach roku, detal tj. kwiaty, owoce. Różne formy alei: jednorodne, niejednorodne; jedno, dwu, wielorzędowe; jedno, dwustronne; otwarte i kryte.
- ❑ Aleje jako produkt turystyczny w zagospodarowaniu turystycznym regionu (turystyka wiejska)

Arno Surminski, znany pisarz urodzony pod Kętrzynem mieszkający obecnie w Niemczech, pisał o mazurskich alejach: „Nie znam, innego takiego krajobrazu, który tak zdominowany jest przez aleje. Stuletnie dęby, jesiony, lipy a nawet brzozy towarzyszą drogom od wioski do wioski, przecinają żółte łany zbóż, wiją się wzdłuż brzegów jezior i znikają za łagodnymi pagórkami”.

Grzegorz Turnau, Wojciech Małajek, Zbigniew Zamachowski, Andrzej Sikorowski, „Przydrożne lipy, kwitnące winogrona i złocące się jesienią klonny są tak ważnym elementem krajobrazu, że bez nich trudno sobie wyobrazić Warmię i Mazury”.

Renate Marsch-Potocka, dziennikarka niemiecka mieszkająca na Mazurach: „Drzewa przydrożne należą do krajobrazu Mazur. Czasami można stwierdzić, że strzępiony na Mazurach niby wazytki, żeby odstraszyć turystów. Najpierw pozwalają na to, żeby właściciele działek stawiali płoty, uniemożliwiając dostęp do jezior, a obecnie drogowcy wycinają drzewa przydrożne”.

Erwin Kruk, literat i publicysta: „Bezmyślne wycinanie drzew, na które zezwala nawet prawo, to wykładanie graniczki, okaleczanie osobowości regionalnej i lokalnej [...] Nie można dewastacji tłumaczyć tym, że to dla bezpieczeństwa kierowców. Ich bezpieczeństwo zależy od umiejętności i przestrzegania przepisów”.

RATUJMY ALEJE !!!

Błęknym i malowniczym elementem krajobrazu są aleje i drzewa przydrożne. Są one „znakiem firmowym” polskich dróg, a w szczególności Warmii, Mazur, Kaszub, Pomorza i Ziemi Lubuskiej, czyli regionów odwiedzanych przez turystów z kraju i zagranicy. Obecnie nad alejami zawisła groźba unicestwienia – w ramach modernizacji dróg wycinane są dziesiątki tysięcy drzew. Dzieje się tak w całym kraju...

SADYBA – Stowarzyszenie na rzecz ochrony krajobrazu kulturowego Mazur;
2005 r. http://www.sadyba.free.ngo.pl/aleje_pl.html

Barierę energochłonne

Dokumentacja założeń alejowych

KARTA INWENTARYZACYJNA ALEI			
MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	WIEŚ/WOŁCZYŃ
ADRES: WILCZE - OKOŁICZNE POLANNA - STATUS DROGI: DROGA WOJEWÓDZKA OBIEKT: ALEJA ... W EW. DZIAŁKI ... LOKALIZACJA W OPI N ODWIAZANIE Z WYKAZEM WŁASCIWCI			
CHARAKTERYSTYKA ALEI			
GATUNEK	SIACZKOWY WIEK	TYP ALEI	DŁUGOŚĆ ALEI [m]
SZEROKOŚĆ ALEI [m]	LICZBA DRZEW	ROZMIARA MIĘDZY DRZEWAMI [m]	SZEROKOŚĆ PASA JEZDNI [m]
UWAGI	NUMER EWID.KOMPUTER.	NR REJ.ZABYTKOW. DRUCZYKA Z DNIA:	
WARUNKI EKOLOGICZNE			
POKRYCIE TERENU	PODSZYT	ZADRZEWIENIE	
ODLEGŁOŚĆ DRZEW OD KRAWĘDZI JEZDNI [m]	TYP NAWIERZCHNI JEZDNI	POBYDNYCZE OKAZY	
WARUNKI GLEBOWE	WARUNKI WILGOTNORCOWE	ZANIECZYSZCZENIE POWIETRZA	
CHARAKTERYSTYKA DRZEW			
WYMIARY DRZEW			
OBWÓD PNI NA WYS. 1,30 - cm	SREDNICA KORONY m	WYSOKOŚĆ DRZEWIA m	
MAX. MIN. NACZĘŚCIE			
CHARAKTERYSTYKA PNI			
WYKŁADNIK DO PIERWSZYCH KŁOSÓW	FORMA PNA		

USZKODZENIA, % drzew z uszkodzeniami Uchwały wojewódzkiej Uchwały powiatowej		
CHARAKTERYSTYKA KORON		
Kształt, budowa korony Istota gałęzi, cięć, ilość gałęzi zwisających		
USZKODZENIA		
% drzew z posuszymi koronami	rodzajem (do 15%)	
% drzew z posuszymi gałęziami	rodzajem (do 15%)	
WYSTĘPOWANIE CHOROŃ, SŁABOŚCÓW		
UWAGI		
OCENA STANU ZACHOWANIA ALEI		
STAN ZDROWOTNY	WALORY KOMPOZYCYJNE	UWAGI
ZABIEGI KONSERWATORSKIE		
ZABIEGI WYKONANE		
ZABIEGI WYMAGANE		
POKROJE	PEN DRZEWA	KORONA
UWAGI		
DATA:		
Sprawdził:		
2. ANALIZA KOMPOZYCYJNO-PRZESTRZENNA		
3. ANALIZA HISTORYCZNA		
4. RYSUNKI, MAPY		
5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA		

Charakterystyka, dane o alei

1. Lokalizacja, dane geodezyjne i administracyjne alei (status, właściciel lub zarządca drogi);
2. Charakterystyka alei jako założenia (typ alei, długość i szerokość alei, liczba drzew i rozstawa między drzewami, zasięg koron, warunki ekologiczne, uwagi, np. dotyczące przerw w ciągłości alei);
3. Charakterystyka drzew (gatunek, odmiana drzewa, wiek i podstawowe wymiary drzew, charakterystyka pni, koron, występowanie chorób i szkodników. Dla syntetycznej oceny w karcie podawany jest procent drzew w alei z danymi uszkodzeniami, posuszem itd.);
4. Ocena stanu zachowania alei (pod względem wartości dendrologicznej, stanu zdrowotnego, wartości ekologicznej, zabiegi konserwatorskie wykonane i wymagane, uwagi);

KARTA INWENTARYZACYJNA ALEI

Charakterystyka, dane o alei

5. Analiza kompozycyjno-przestrzenna alei jako dzieła sztuki ogrodowej (czytelność układu kompozycyjnego, rytmiczność nasadzeń, powiązania widokowe w odległym krajobrazie otwartym);
6. Analiza historyczna alei (na podstawie materiałów archiwalnych, ikonograficznych, związki historyczne miejscowości, obiektów z zadrzewieniem alejowym)

W karcie dokumentacyjnej alei zamieszczono rysunki lokalizacyjne, materiały kartograficzne, szkice alei i dokumentację fotograficzną.

Gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie danych

- opracowanie programu do gromadzenia danych bezpośrednio w terenie
- utworzenie bazy danych z mapą cyfrową i udostępnianie danych

1892 r.

Krzemienna

- Dobra

Gm. Dobra;
powiat łobeski; droga
wojewódzka 146;

Krzemienna - Dobra

Gm. Dobra; pow. Łobeski; droga
wojewódzka 146;

aleja: Buk pospolity 262 szt., wiek
ponad 100 lat, długość 1,1 km,
jednorzędowa dwustronna, kryta;
jezdnia o nawierzchni bitumicznej
szer. 5,5 m; odległość od krawędzi
jezdni 0,6-1 m;

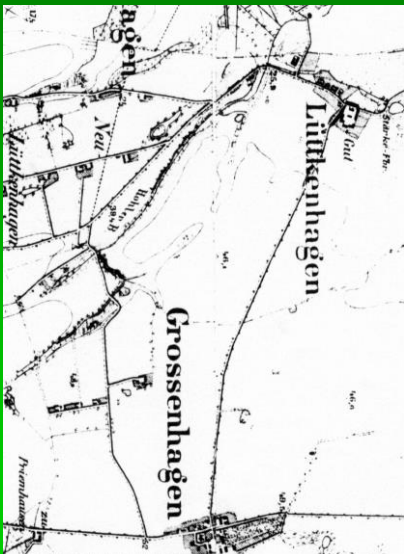
drzewa: średnio 300 cm obw. pnia,
średnica korony 7-25 m, wysokość
15-25 m, skrajnia 5-7 m, ubytki
powierzchniowe pni 20%, ubytki
względnie otwarte pni 10%, posusz
konarowy i gałęziowy ok. 20%;
Stan zdrowotny dość dobry.

Walory kompozycyjne wysokie

Tarnowo - Tarnówko

Gm. Goleniów; pow. goleniowski;
droga powiatowa 0708 Z;

1891 r.

Tarnowo - Tarnówko

Tarnowo - Tarnówko

Gm. Goleniów; pow. goleniowski;
droga powiatowa 0708 Z;

aleja: dąb szypułkowy 174 szt., wiek
ponad 100 lat, długość 1,26 km,
jednorzędowa dwustronna, kryta;
jezdnia o nawierzchni bitumicznej
szer. 4 m; odległość od krawędzi
jezdni 0,5-3,8 m;

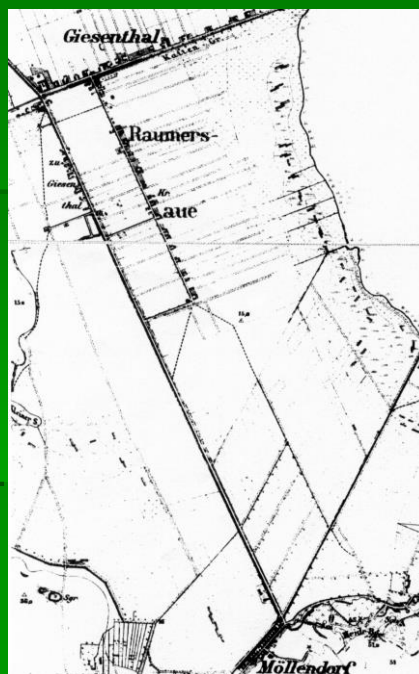
drzewa: średnio 340 cm obw. pnia,
średnica korony 3-20 m, wysokość
14-17 m, skrajnia 5-6 m, ubytki
powierzchniowe pni 6%, ubytki
wglębne otwarte pni 3%, posusz
konarowy i gałęziowy ok. 15%;
Stan zdrowotny bardzo dobry.

Walory kompozycyjne wysokie

Młyny - Turze

Gm. Pyrzyce; pow. pyrzycki;
droga powiatowa 1558 Z;

1891 r.

Gm. Pyrzyce; pow. pyrzycki; droga powiatowa 1558 Z;

Młyny - Turze

aleja: dąb szypułkowy 236 szt.,
jesion wyniosły 30 szt., wiek ponad
100 lat, długość 3,8 km,
jednorzędowa dwustronna, kryta;
jezdnia o nawierzchni bitumicznej
szer. 3 m; odległość od krawędzi
jezdni 1,1-2,7 m, podszyt bez czarny,
ubytki zakłócają układ alei;

drzewa: średnio 260 cm obw. pnia,
średnica korony 7-20 m, wysokość
15-25 m, skrajnia 5-7 m, ubytki
powierzchniowe pni 5%, ubytki
wglębne otwarte pni 2%, posusz
konarowy i gałęziowy ok. 10%;
Stan zdrowotny dobry.

Walory kompozycyjne wysokie

Przelewice - Ślazowo

Gm. Przelewice; pow. pyrzycki; droga powiatowa 1574 Z;

1891 r.

Przelewice - Ślazo

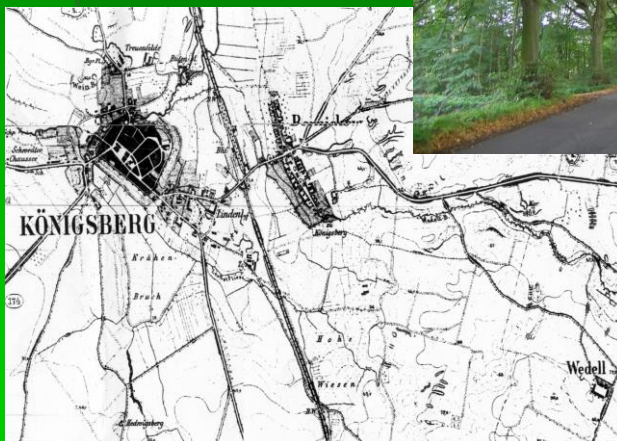
Gm. Przelewice; pow. pyrzycki;
droga powiatowa 1574 Z;
aleja: kasztanowiec biały, 287
szt., wiek ponad 100 lat,
dł. 1,8 km, jednorzędowa
dwustronna, kryta;
jezdni o nawierzchni
bitumicznej szer. 5 m; odl.
od krawędzi jezdni 0,8-1,6 m,
podszyt bez czarny;
drzewa: śr. 300 cm obw.
pnia, śr. korony 6-20 m,
wys. 14-20 m, skrajnia
4-6 m, ubytki powierzchniowe
pni 10%, ubytki wgłębne
otwarte pni 3%, posusz
konarowy i gałęziowy
ok. 5%; stan zdrowotny
niezadawalający (szrotówek
kasztanowcowiaczek);

Walory kompozycyjne wysokie

Czartoryja - Chojna

Gm. Chojna; pow. gryficki,
droga powiatowa 1401 Z;

1892 r.

Czartoryja - Chojna

Gm. Chojna; pow. gryficki,
droga powiatowa 1401 Z;

aleja: lipa drobnolistna 552 szt.,
wiek ok. 100 lat, długość 2,1 km,
jedno i dwurzędowa, dwustronna,
kryta; jezdnia o nawierzchni
bitumicznej szer. 5 m; odl. od
krawędzi jezdni 0,7-2,6 m, podszyt
śnieguliczka biała i bez czarny;

drzewa: średnio 130 cm obw. pnia,
średnica korony 3-16 m, wysokość
14-20 m, skrajnia 2,5-7 m, ubytki
powierzchniowe pni 10%, posusz
konarowy i gałęziowy ok. 15%;
Stan zdrowotny bardzo dobry.

Walory kompozycyjne wysokie

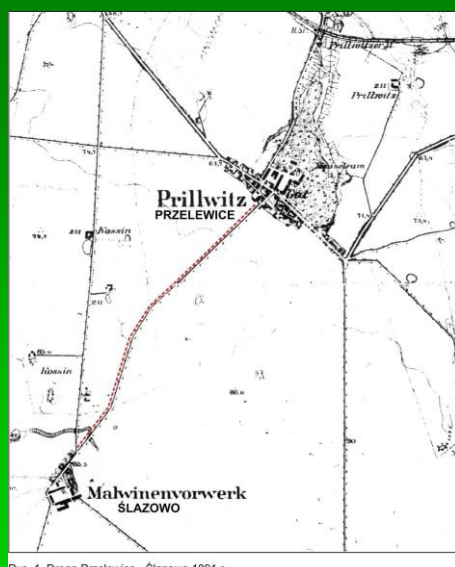
Charakterystyka, dane o alei

- Lokalizacja, dane geodezyjne i administracyjne alei (status, właściciel lub zarządca drogi);
- Charakterystyka alei jako założenia (typ alei, długość i szerokość alei, liczba drzew i rozstawa między drzewami, zasięg koron, warunki ekologiczne, uwagi, np. dotyczące przerw w ciągłości alei);
- Charakterystyka drzew (gatunek, odmiana drzewa, wiek i podstawowe wymiary drzew, charakterystyka pni, koron, występowanie chorób i szkodników. Dla syntetycznej oceny w karcie podawany jest procent drzew w alei z danymi uszkodzeniami, posuszem itd.);
- Ocena stanu zachowania alei (pod względem wartości dendrologicznej, stanu zdrowotnego, wartości ekologicznej, zabiegi konserwatorskie wykonane i wymagane, uwagi);

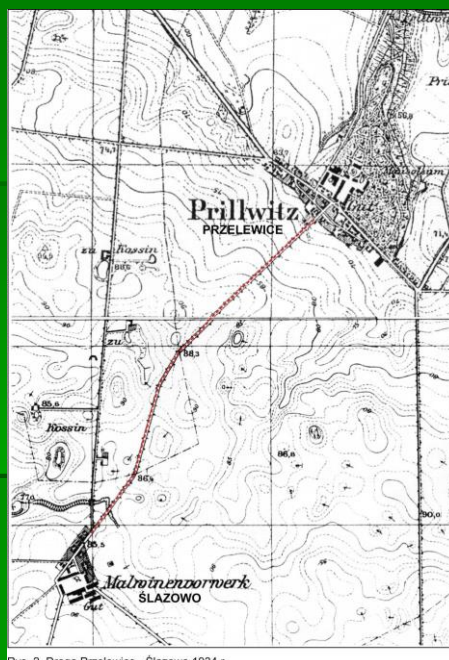

Charakterystyka, dane o alei

- Analiza kompozycyjno-przestrzenna alei jako dzieła sztuki ogrodowej (czytelność układu kompozycyjnego, rytmiczność nasadzeń, powiązania widokowe w odległym krajobrazie otwartym);
- Analiza historyczna alei (na podstawie materiałów archiwalnych, ikonograficznych, związki historyczne miejscowości, obiektów z zadrzewieniem alejowym)
- W karcie dokumentacyjnej alei zamieszczono rysunki lokalizacyjne, materiały ikonograficzne, szkice alei i dokumentację fotograficzną.

Rys. 1. Droga Przelewo - Ślazowo 1891 r.

Rys. 2. Droga Przelewo - Ślazowo 1934 r.

5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Zdjęcie satelitarne alei wzdłuż drogi Przelevice - Slazowo

Fot. 2. Zdjęcie satelitarne alei wzdłuż drogi Przelevice - Slazowo

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 3. Aleja Przelevice-Slazowo - wewnątrz i perspektywa alei

Fot. 4. Wnętrze alei - pokój koron drzew

Fot. 5. Widok na aleję od strony Slazowa proponowana lokalizacja tablicy informacyjnej

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 6. Pień drzewa w dniu zdarzenia - 21.07.2006 r.

Fot. 7. Pień drzewa w dniu zdarzenia - 21.07.2006 r.

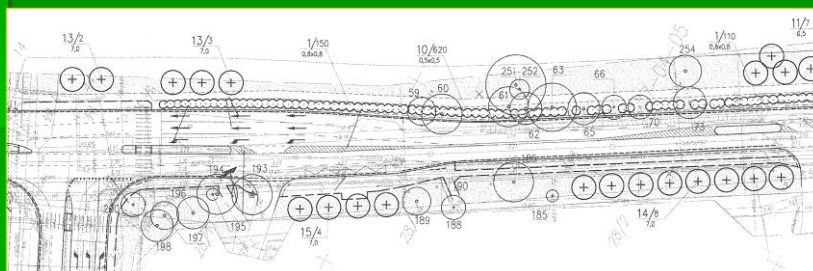
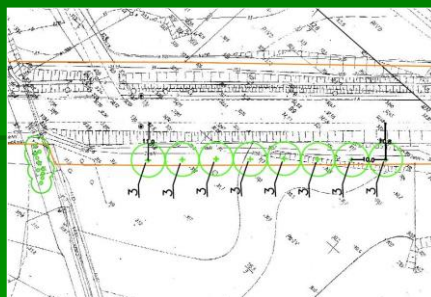
Fot. 8. Część pnia drzewa i konaru szkieletowego z ubytkiem, próchnicą i postępującą chorobą powodującą destrukcję drewna (rozkład celulozy)

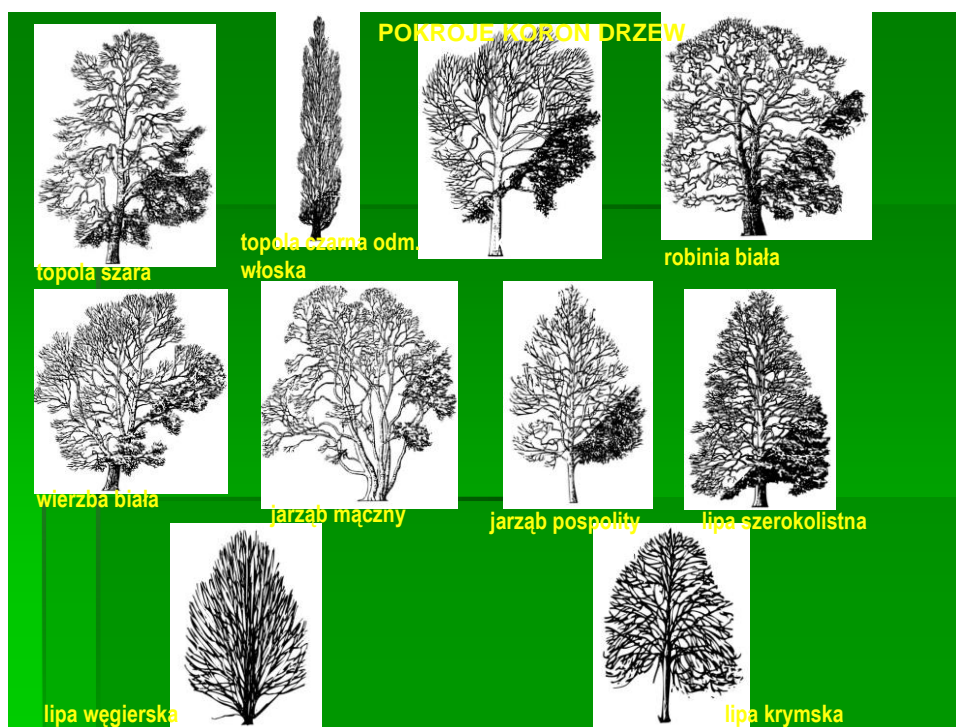
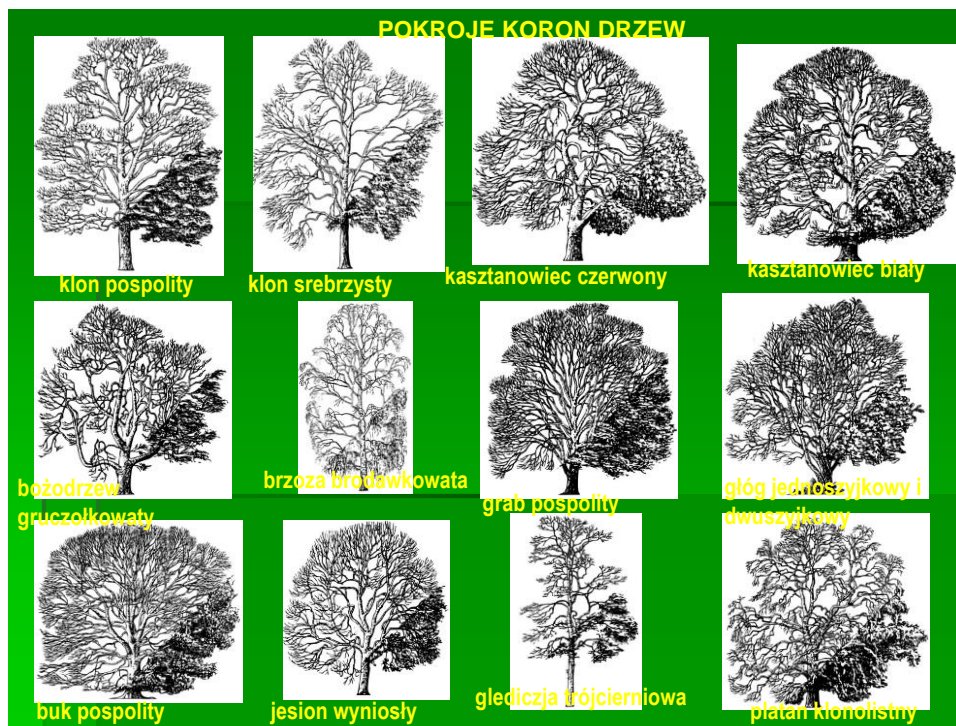
*Schemat koncepcji ukształtowania przestrzennej struktury zadrzewień
w północno-zachodniej części zlewni rzeki Gąsawki
(na podstawie mapy w skali 1 : 50 000). – źródło: Bałazy, Ziomek*

Zadrzewienia o kompletności: ○○○○ - poniżej 50% wymagające restytucji,
**** - 50% - 80%, wymagające uzupełnień, ●●●● - 80% - 100% wymagające
bieżącej pielęgnacji, ◆◆◆◆ - zadrzewienia proponowane;

Projektowanie alei przydrożnych

pokrój drzew w zależności od rozstawu sadzenia

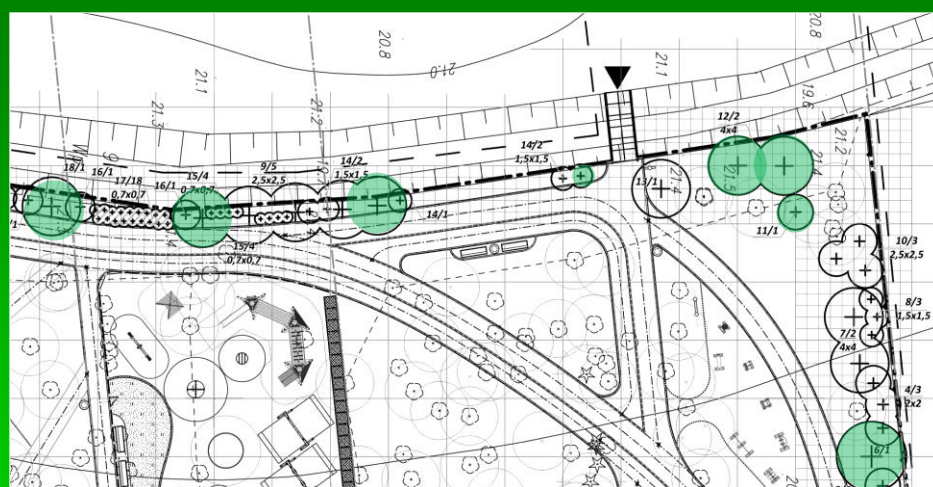
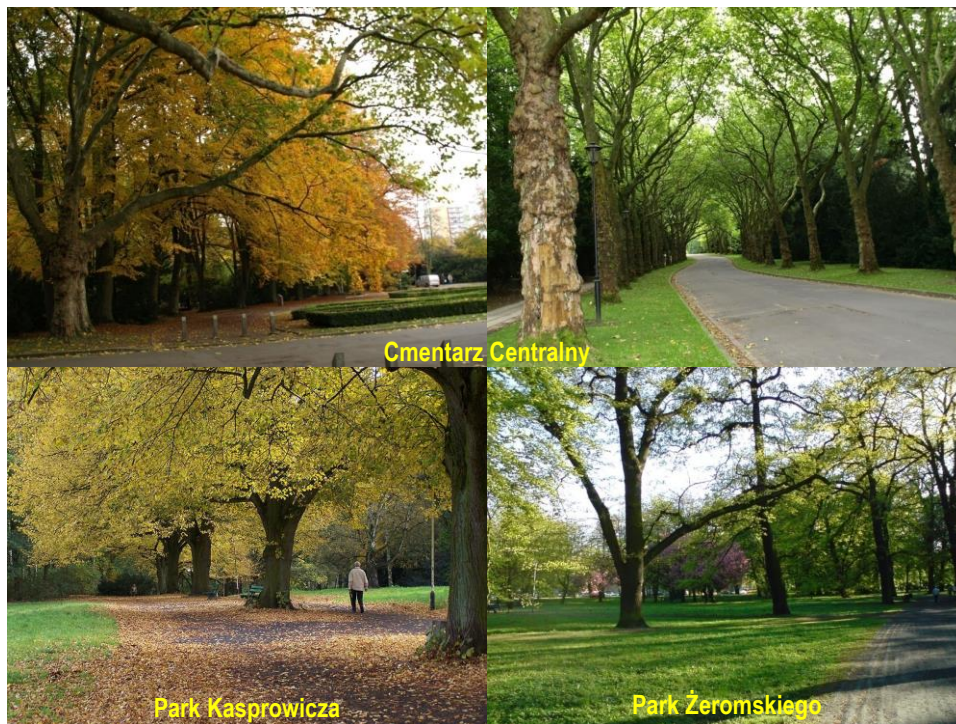
Nieuwzględnienie wymiarów koron drzew w przypadku kolizji z infrastrukturą drzew często prowadzi do ich ogławiania

Al. Wyzwolenia – jarząbki szwedzkie

Al. WP – buk pospolity i czerwonolistna

ul. Karłowicza – gładzie trójcierniowe

ul. Wyspiańskiego – grujeczniki japońskie

FRAGMENT PROJEKTU PARKU – średnice koron projektowanych drzew i krzewów

usuwanie martwych drzew

uzupełnianie ubytków w alei nowymi drzewami

Kondycja drzew przyulicznych

Ocena cech jakościowych wpływających na kondycję drzewa

„cięcia pielęgnacyjne” powodujące obniżenie kondycji

zagęszczenie gleby

- Stan zdrowotności korzeni, pnia i głównych konarów
- Prawdliwość struktury korony
- Żywotność korony

Program utrzymania i rozwoju terenów zieleni

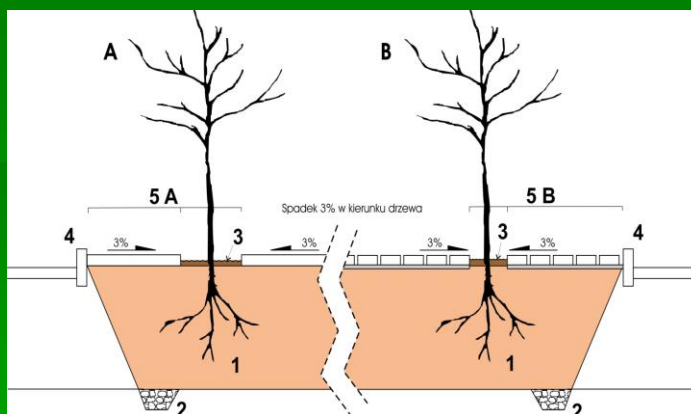
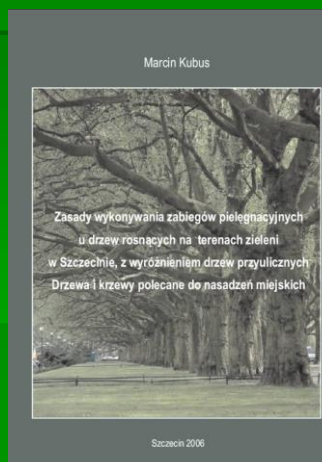
Waloryzacja drzew przyulicznych jako podstawa do działań zmierzających do utrzymania i przebudowy zieleni miejskiej i zachowania ciągłości zasobów drzew

Standard wprowadzenia i utrzymania zieleni w pasach komunikacyjnych na terenach miejskich

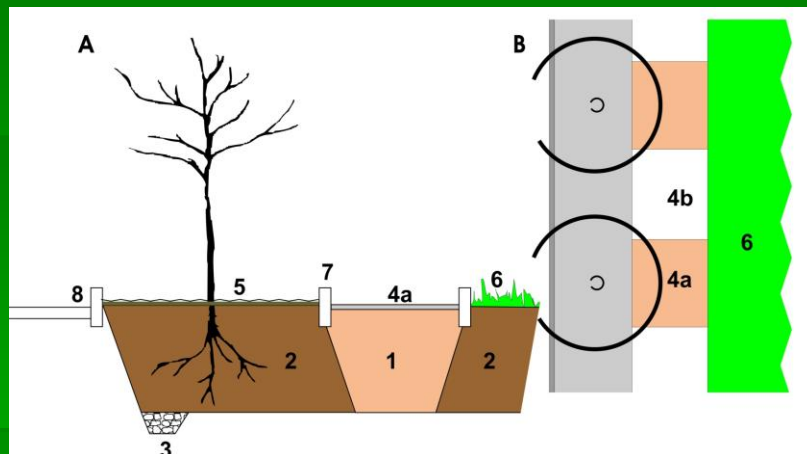
Standard cięć sanitarnych, formujących oraz zabiegów pielęgnacyjnych z zakresu chirurgii drzew

Standard oceny zagrożeń (statyki drzew)

Standard sadzenia i przesadzania drzew

Zastosowanie gleby strukturalnej w konstrukcji chodników o nawierzchni nieprzepuszczalnej (A) i nawierzchni przepuszczalnej (B), np. kostka brukowa.
 1 – gleba strukturalna do głębokości 60 cm; 2 – drenaż; 3 – warstwa ściółki; 4 – krawężnik i nawierzchnia jezdni; 5A – nieprzepuszczalna warstwa wierzchnia chodnika i odpowiednio dobrany rozmiar miski, min. dł. boku 150 cm; 5B – przepuszczalna nawierzchnia chodnika, niewielkie elementy przedzielone przepuszczalnymi spoinami na przepuszczalnej podbudowie, rozmiar miski mniejszy, dł. boku około 100 cm

**Zastosowanie gleby strukturalnej pod fragmentami chodników –
przekrój pionowy [A] i widok z góry [B]**

1 – gleba strukturalna; 2 – podłoże; 3 – drenaż; 4a – część chodnika o przepuszczalnej strukturze z podbudową z gleby strukturalnej; 4b – część chodnika o nieprzepuszczalnej strukturze; 5 – warstwa ściółki lub miejsce na rośliny okrywowe; 6 – powierzchnia trawiasta; 7 – krawężniki chodników; 8 – krawężnik i nawierzchnia jezdni

Gleba strukturalna to mieszanka jednofrakcyjnego ostro kanciastego tłucznia 12,5-25 mm i iltu gliniastego o składzie wagowym: 20-40% gliny, 10-40% iltu, 20-50% piasku i hydrożelu w ilości 30 g na każde 100 kg kamienia i 20 kg ziemi. Zastosowanie: podbudowa chodników, wielkopowierzchniowe wypełnienie, tworzenie kanałów przy systemach korzeniowych drzew przyulicznych.

Poprawia stosunki powietrzno-wodne w glebie i umożliwia swobodny wzrost korzeni.

Greenleaf | system do nasadzeń drzew na terenach zurbanizowanych

GCL
GREEN LEAF SYSTEM

GREENLEAF ARBORSYSTEM
koegzystencja drzew i infrastruktury miejskiej

Drzewa w warunkach miejskich narazone są na wiele czynników zagrażających ich prawidłowemu rozwojowi oraz powodujących ich zamieranie. Ziwna, miejska zabudowa oraz gęsta sieć podziemnych instalacji technicznych nie sprzyjają zieleni, a w szczególności i drzewom. Z drugiej strony, nieprawidłowo posadzone drzewa stanowią potencjalne zagrożenie zarówno dla budowl jak i pozemnych instalacji. Greenleaf Arborsystem jest nowoczesnym, zaawansowanym rozwiązaniem, pozwalającym na wprowadzanie drzew nawet w najbardziej nieprzystające miejsca, zabezpieczającym jednocześnie budynki i infrastrukturę techniczną przed szkodliwym działaniem ich systemu korzeniowego. Nasze produkty sprawdzone zostały w wielu europejskich miastach, cechując się najwyższą jakością i niezawodnością. Firma GCL, wyłączny dystrybutor produktów Greenleaf w Polsce, zapewnia zaawansowaną technologię do nasadzeń drzew, również w najbardziej niedostępnych miejscach. Nasi doradcy pomogą Państwu w doborze najlepszych rozwiązań, propozycją etapu wykonawstwa oraz zapewnią nadzór nad prawidłowym montażem systemu.

© Greenleaf sp. z o.o.

LITERATURA WYKORZYSTANA W PREZENTACJI

KUBUS M. 2008 a. Aleje przydrożne jako charakterystyczny element krajobrazu otwartego Pomorza Zachodniego. W: Zielen Miejska Naturalne Bogactwo Miasta, Zielen przyuliczna – IV konferencja Naukowo-Techniczna (Oleksiejuk E., Jankowska A., red.) Toruń 9-11.10 2008 r.: 81-86.

KUBUS M. 2008 b. Godne prawnej ochrony aleje przydrożne na Pomorzu Zachodnim. Rocz. Dendrol., vol. 56: 131-141.

KUBUS M., NOWAKOWSKA M. 2007. Metoda określania wartości założeń alejowych jako przyczynę ich ochrony w krajobrazie otwartym. Czasopismo techniczne Architektura, z. 5-A/2007. Wydaw. Politechniki Krakowskiej im. T. Kościuszki, Kraków: 149-150.

WOROBIEC K.A., LIŻEWSKA I. (red.) 2009. Aleje przydrożne. Historia, znaczenie, zagrożenie, ochrona. Wydawnictwo Borussia, Kadzidłowo-Olsztyn.

„Zielen przy drogach i ulicach” – dr inż. Edyta Rosłon-Szeryńska, Katedra Architektury Krajobrazu, SGGW

„Drzewa przydrożne i ich rola w kształtowaniu krajobrazu „- Prof. dr hab. Maciej Żurkowski Stacja Badawcza PAN w Popielnie

BALAZY S., ZIOMEK K., Znaczenie i uwarunkowania ochrony zadrzewień na obszarach rolniczych

